

LEXICAL DIFFICULTIES TRANSLATING FINANCE TERM

Ergashev Azimjon Erkin o'g'li

student of Uzbekistan State World Languages University

Abdullaeva Shohida Noqulovna

teacher of Uzbekistan State World Languages University

Annotation: The article presents problems and solutions and recommendations related to terminology, especially terms related to the field of economics and their presentation in explanatory dictionaries. In addition, a number of difficulties in carrying out economic translations and solutions to them were given.

Key words: Economy, translation, term, order, lexical difficulties, translator.

Annotatsiya: Maqolada terminologiya, xususan iqtisodiyot sohasiga oid bo'lgan atamalar va ularning izohli lug'atlarda berilishi bilan bog'liq muammo va yechimlar va tavsiyalar berilgan. Bundan tashqari bugungi kunda iqtisodiy tarjimalarni olib borishdagi bir qator qiyinchiliklar va ularga yechim topish bo'yicha bir qancha fikrlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiyot, tarjima, termin, tartib, leksik qiyinchililar, tarjimon.

Аннотация: В статье представлены проблемы и пути их решения, а также рекомендации, связанные с терминологией, особенно терминами, относящимися к области экономики, и их представлением в толковых словарях. Кроме того, приведен ряд трудностей при проведении экономических переводов и пути их решения.

Ключевые слова: Экономика, перевод, термин, порядок, лексические трудности, переводчик.

Bugungi globallashuv davrida terminologiya sohasi jadallik bilan boshqa sohalarga bog'liq bo'lib bormoqda. Natijada, o'zlashma so'zlarni, ayniqsa, terminlarni tarjima qilish bir qancha muhim sohalardan biri hisoblanadi. Tarjimon esa ushbu jarayonda bir qancha muammo va qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Ushbu maqolada men iqtisodiy terminlarni tarjima qilishdagi muammolar va qiyinchiliklar haqida ma'lumot berib o'tmoqchiman.

Iqtisodiy tarjimaning asosiy vazifalari muloqot qilish va ma'lumot berishir.

Demak, iqtisodiy tarjimaning maqsadi mamlakatlarning moliyaviy-iqtisodiy tizimlarida mavjud bo'lgan farqlarni hisobga olgan holda asl matnning eng to'g'ri mazmunini yetkazishdir.

Bunga faqat moliyaviy tarjimada va iqtisodiy matnlarda ekvivalentlikni ta'minlash orqali erishish mumkin. Matnning axborot mazmunini ifodalovchi va maxsus ma'lumotlarni tizimlashtirish va kodlash uchun yagona kalit bo'lgan atamalar va maxsus lug'atga alohida e'tibor qaratish lozim. Shuni ta'kidlash joizki, moliya-xo'jalik hujjatlarini tarjima qilishda tarjima faoliyatining umumiy tuzilishi, uning darajalari va tarjima jarayoni sodir bo'ladigan kichik darajalarini hisobga olish muhimdir. Tarjimani kasbiy faoliyat sifatida tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, tarjima faoliyati bir qator harakatlar va operatsiyalar bilan ifodalanadi. **Tarjima faoliyatining** ushbu **darajalari** va quyi darajalari quyidagicha ifodalanishi mumkin:

1) so'zlarni aniqlash va umumiy matn tuzilishi;

2) chuqur tushunchaga erishish matn tufayli:

- ma'nosi bilan bog'liq bo'lgan so'zlar, iboralar yoki so'zlar guruhlarini tushunish;

- gapni matn birligi sifatida tushunish;

- super frazeologik birliklarni tushunish;

- matnni bir butun sifatida tushunish

3) tarjimaning o'ziga xos jihatlarini ajratib ko'rsatish tarjimon uchun qiyinchilik tug'dirishi mumkin;

4) idrok etilgan narsani ekvivalent tarzda o'tkazish. til tarjimasi yordamida asl matnning semantik va stilistik ma'lumotlari asboblari;

5) yakuniy (umumlashtiruvchi) baholash umumiy kontseptualga asoslangan kengroq kontekstda tugallangan tarjima apparatlari.

Iqtisodiy tarjima asosan oddiy texnikadan tashqarida, deb farza qilinadi va tarjima va tarjimondan maxsus bilim va iqtisodiy hujjatlarni tuzish amaliyotida mavjud farqlar va xususiyatlarni tushunishni talab qiladi. Bundan tashqari, tarjimaning yetarligiga erishish uchun tarjimonlardan talab qilinadigan vazifalar:

tarjimon, birinchi navbatda, ko'p va sifat jihatidan xilma-xillik yaratish qobiliyatiga ega bo'lishi, tarjima matnini asl matndagi kabi barcha ma'lumotlarni qat'iy ravishda o'zgartirmay tarjima qilishi, tartibga e'tibor berishi kerak

translingual transformatsiyalar, tarjimali transformatsiyalar deb ataladi, shuning uchun tarjima matni asl matndagi barcha ma'lumotlarni qat'iy ravishda uzatadi

tarjima tilini tartibga solishga rioya qilish.

Tarjima jarayoni asl nusxa o'rtasida aniq munosabat o'rnatadi matn va Tarjimalarning qiyosiy tahlili har bir tilning o'ziga xosligi bilan bog'liq bo'lgan tipik tarjima qiyinchiliklari qanday yengilganligini, shuningdek tarjimada asl nusxaning qaysi elementlari belgilanmaganligini aniqlash imkonini beradi. Natijada haqiqiy jarayonning rasmini beruvchi "tarjima faktlari" tavsifi.

Moliyaviy-iqtisodiy hujjatlardagi sarlavhalarni tarjima qilish ham o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- hujjatning uzun matnini o'ziga xos qo'shimcha sarlavhalar bilan alohida qismlarga bo'lish, ikkita nuqta, denominativ jumla, "ellipsis" texnikasi, kesim yoki gerundli iboralar, ingliz tilidagi voqelikka xos bo'lgan har qanday qisqartmalar, ismlar va tegishli nomlar yordamida, bosh harf bilan yozilgan barcha so'zlarning yozilishi.

Moliyaviy-iqtisodiy hujjatlarni tarjima qilishda ko'p xato qilish grammatik xatolar bilan, asosan, bog'liq:

-asl va tarjima tillarida grammatik zamonlarning solishtirilishiga rioya qilmaslik, mavzu yoki mavzu ketma-ketligiga rioya qilmaslik.

-matnning turli jumllaridagi predikatni hisobga olish kerak.

Moliyaviy-iqtisodiy hujjatlarni tarjima qilishda grammatik xatolar nutqning turli qismlari va so'zlarning grammatik shakllari bir xil grafik shaklga ega bo'lishi mumkinligi sababli yuzaga kelishi mumkin.

Iqtisodiy matnlardagi metaforalarni tarjima qilish muammosi matnni tajribaga ega bo'lmagan iqtisodchilar tarjimasi bilan izohlanadi. Keyin ingliz tilidagi metafora a.da juda tez-tez tarjima qilinadi. Iqtisodiy matnlar savodli tarjimonlar tomonidan bir holda tarjima qilinsa, iqtisodiy tarjima jarayonida teskari holat bo'lishi mumkin - go'zal metafora tug'iladi, lekin ma'no yo'qolishi yoki buzilishi mumkin.

Idiomalarni tarjima qilishdagi asosiy qiyinchilik shundaki, hech bir lug'at ularning hammasini to'liq taqdim eta olmaydi kontekstda idiomalardan foydalanish imkoniyatlari. Idiomalarni tarjima qilish asl tilning iboralari bilan stilistik va janr bir xilligini kuzatish, tarjima tiliga xos bo'lgan iboralarni izlash kerak.

Terminal tizimlarning translingual solishtirilishi tarjima tilining keng tarqalgan va maxsus lug'at boyligi resurslari asosida ekvivalent bo'lmagan atamalarning tarjimasi ekvivalentligini ta'minlash uchun qaysi til birliklaridan foydalanish mumkinligini aniqlash imkonini beradi. Ekvivalent bo'lmagan atamalarni tarjima qilish usullarini ko'rib chiqing. **Ekvivalent bo'lmagan** bir so'zli atamalar bizning namunamizda alohida holatlar bilan ifodalanadi. Ularni tarjima qilishda quyidagi usullar qo'llaniladi:

1. o'zbekcha atama yoki ko'p ishlatiladigan so'z yoki iborani tanlash o'xshash ma'no;
2. transkripsiya, transliteratsiya;
3. tavsiflovchi (tushuntirish) tarjima.

Tarjimada transkripsiya (transliteratsiya) usuli cheklangan holda ishlatilishi mumkin: bir tomondan, bu atamaning ma'lum bir tovush tuzilishiga va otlarning keyingi holining shakllanishiga hissa qo'shadigan oxiriga ega bo'lishini talab qiladi. Tilning barcha darajalarida tarjimon ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishi va xatolarga yo'l qo'yishi mumkin. Leksik darajada bu so'zning leksik-semantik uyg'unligini buzish, adabiy til tizimida mavjud bo'lmagan so'zga majoziy ma'noni berish, sinonimlar ma'nolarining soyalarini ajratmaslik, paronimlarning ma'nolarini aralashtirish, asl raqamlar, sanalar, summalar va boshqa raqamli ma'lumotlarni saqlamaslik kabi xatolar leksik birliklarning polisemantik xususiyati va so'zning asosiy yoki kontekstual ma'nosini noto'g'ri qo'llash natijasida yuzaga kelishi mumkin.

Iqtisodiy matnlarning leksik xususiyatlari muammolari o'rganuvchilar uchun, ularning o'zlariga xos, ma'lumotlarni tushuntirishda uning ilmiy asoslangan yechimlarini mustahkamlashda muhimdir. Bu maqola, iqtisodiy matnlarning leksik xususiyatlari mavzusidagi muammolarni tahlil qiladi va ularni ilmiy asoslangan yechimlar bilan hal qilishda qanday ishlab chiqish mumkinligini ko'rsatadi.

1. **Terminologik noaniqliklar va ularni o'rganish.** Iqtisodiy sohada ishlatiladigan terminologik noaniqliklar, so'zlar yoki atamalar bilan bog'liq o'rganuvchilar uchun muammo yaratishi mumkin. Bu muammolar, ilmiy adabiyotlardan olingan ma'lumotlar, iqtisodiy lug'atlar va qo'llanmalar yordamida hal qilinadi. Muqaddimalar va iqtisodiy maqolalardagi terminlar bilan tanishib, ularni tushuntirishda yordam bera olish kerak.

2. **Qo'llanmalar va mustaqil kitoblar.** Iqtisodiy matnlarning leksik muammolari uchun mustaqil kitoblar va ilmiy jurnallar ma'lumotlarini olish juda muhimdir. Bu qo'llanmalar, terminologik muammolarni tahlil qilishda yoki atamalarni o'rganishda yaxshi yordam bera oladi.

3. **Tilshunoslik va lingvistik tahlil.** Iqtisodiy matnlarda ishlatiladigan so'zlar va atamalar tahlili uchun tilshunoslik va lingvistik prinsiplar boyicha ilmiy yondashuvlarga ega bo'lish muhimdir. Bu tahlil, so'zlar o'rtasidagi munosabatlarni, ularning o'zlariga xos ma'nolarni aniqlash va izohlashda yordam bera olish uchun muhimdir.

4. **Tarjima qilish va so'zlashish.** Iqtisodiy matnlarni o'zbek tiliga tarjima qilish, ularni tushuntirishda yoki atamalarni ifodalashda muammolarni hal qilish uchun ham muhimdir. Tarjima qilish orqali, iqtisodiy sohalarda qo'llaniladigan so'zlar o'zbek tilida to'g'ri tarjima qilinadi va ularning ma'nolari mustaqil ravishda tushuntiriladi.

5. **Tanqidiy murojaatlar va diskussiyalar.** Ilmiy jurnallar, maqolalar yoki iqtisodiy tanqidiy murojaatlar orqali iqtisodiy matnlarning leksik muammolari tahlil qilinadi. Ular orqali so'zlar va atamalarning o'ziga xos ma'nolari, ularni ishlatish usullari va kontekstlarini o'rganishda yordam bera olish mumkin.

Iqtisodiy terminlar ko'pincha huquqiy va me'yoriy asoslar bilan kesishadi. Shartnomalar, savdo bitimlari, moliyaviy hisobotlar kabi iqtisodiy hujjatlarni tarjima qilish yuridik terminologiyani bilishni talab etadi. Tarjimonlar bunday hujjatlarda tog'ri tarjima qilish va mahalliy qoidalar va standartlarga muvofiqligini ta'minlash uchun iqtisodiy va huquqiy sohalarda tajribaga ega bo'lishi kerak. Bugungi kunda yuqorida ta'kidlaganimdek iqtisodiy matnlar tarjimasida qiyinchiliklarga uchramaslik uchun yetuk, bilimli va sohaga oid ko'p bilimga ega bo'lgan mutaxassislar kerak bo'ladi.

Bugungi kunda o'zbek tilining izohli lug'atida iqtisodiyotga oid terminlarning berilishida har xillik mavjud bo'lib, ushbu holat tarjimonlardan va tadqiqot olib borayotgan olimlardan jiddiy e'tibor talab etadi. Xalqaro aloqalarning faollashuvi, globallashuvning ortishi natijasida boshqa sohalardagi singari ingliz tilidan iqtisodiy soha terminlari ham shiddat bilan kirib, tilimizga aralashib ketmoqda. Masalan, "**cashback**" termini turli savdo va xizmat ko'rsatish bilan bog'liq holatlarda faol ishlatilayotganiga guvoh bo'lsak-da, biroq ushbu so'zni soha va umumiy lug'atlarda ham keltirilmaganligini ko'rdik. Ushbu so'zning ma'nosini bilish yuzasidan olib borilayotgan

kuzatishlarga ko'ra, aksariyat iste'molchilar "chegirma" ma'nosini bilishar ekan, aslida mazmunan chegirmaga yaqin tursa-da, biroq aynan shunday emas. Ya'ni "cashback" 2-manosiga ko'ra, kredit kartada **to'plangan ballar** yoki **naqd pul** yoki umumiy qilib aytganda rag'batlantiruvchi umumiy pul degan ma'nolari ham bordir. "Cashback is a rewards program where customers can earn back a percentage of the money they spend while shopping. What does cashback on a credit card mean? Cashback on a credit card means that you'll receive a certain percentage of money back when you spend money with your card. What is cashback bonus? Cashback bonus is another name for any cashback incentive program, whether it comes in the form of points collected on a credit card or cashback paid straight into your bank account" tarzida izohlangan bo'lib, yurtimiz reklama va e'lonlarda aynan shunday yozilyabdi. O'zbek tilida "c" harfi mavjud emasligi va ingliz tilidagi "a" harfi asosan, "e" tarzida talaffuz qilingani sababi ushbu so'z tilimizga "**keshbek**" tarzida o'zlashtirilgan.

Moliyaviy va iqtisodiy hujjatlar bir qator **xususiyatlar** bilan tavsiflanadi:

-til standarti;

-til vositalaridan tejamkor foydalanish;

-deyarli to'liq hissiy ekspressiv nutq vositalarining yo'qligi;

-uslubni zaif individuallashtirish;

- standart material sxemasi;

- taqdimotning bayon etish xarakteri, listing bilan nominativ jumlarlar;

- gapdagi to'g'ridan-to'g'ri so'z tartibi ustunlik sifatida uning dizayni printsipi; mantiqiylikni

aks ettiruvchi murakkab jumladan foydalanish

- ba'zi faktlarning boshqalarga bo'ysunishi;

- terminologiyadan keng foydalanish, nomlar,

- maxsus lug'at va frazeologiyaning mavjudligi;

-qisqartmalarni kiritish, qo'shma so'zlar matni.

Bu xususiyatlar maxsus tarjimada o'z aksini topgan nazariyasi, bu umumiy tarjima nazariyasidan farqli o'laroq, tarjimonning turli janrdagi matnlar bilan ishlashi ning xususiyatlarini ochib beradi.

Iqtisodiyot sohasiga oid terminlarning izohlarini va ularni ifodalashga xizmat qiladigan shartli belgilarning berilishini, o'zbek tiliga xosligini, izohlarini bugungi kunning talbi va ehtiyojidan kelib chiqib, takomillashtirishda ingliz tili bilan qiyoslash ko'plab nazariy va amaliy natijalar beradi deb hisoblaymiz. Xususan, iqtisodiyot muhim soha ekanligini inobatga olib, ingliz va o'zbek tilidagi terminlarning tarjimasini bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish borasida qimmatli tadqiqotlarga zaruriyat tobora ortib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pumpyansky, A. L. Introduction to the practice of translating scientific technical literature from Russian into English / A. L. Pumpyansky, - Moscow: Nauka, 1965. - 302 p
2. Mustafayeva S. Xitoycha-o'zbekcha tilshunoslik terminlari. Toshkent: : Fan va texnologiyalar markazi, 2014. 111 b., Muhamedova S va mualliflar jamoasi. Bank-moliya terminlarining o'zbek tilidagi izohli lug'ati. Toshkent: InnovatsiyaZiyo, 2020. - 157 b
3. Economic translation [Electronic resource]. Access mode: <http://www.vebber.ru/write/fin.php>
4. Нишонов П. Француз ва ўзбек тиллари юридик терминологиясининг қиёсий-типологиялик тадқиқи: филол. фанлари номз. ...дисс. автореф. – Тошкент: Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, 2009. – 26 б